

НИКО БАРТУЛОВИЋ И ВЛАДИМИР ЧЕРИНА

Сажетак: У овом раду се истражује однос Нике Бартуловића и Владимира Черине, који је један од историјских и поетских ликова Бартуловићевих дела. Сliku о Черини и о њиховом односу, те о њиховим додирима с италијанским културним радницима (пре свега Ђованијем Папинијем и Ђузепеом Прецолинијем) употпуњују управо Бартуловићева књига *Од Револуционарне омладине до Орјуне* (1925) те роман *На ѓрелому* (1929), као и постхумно изашла друга, употпуњена верзија тога романа, *Глас из ѓорућеїрма* (2003).

Кључне речи: Нико Бартуловић, Владимир Черина, Ђовани Папини, Ђузепе Прецолини, Шипио Сигеле, италијански културни кружоци

Заједно са књижевником, новинаром и режисером Ником Бартуловићем, затим са Оскаром Тартаљом, Чедомиљом Мединијем и другима, један од најрадикалнијих елемената омладинског покрета унутар Југословенске националистичке омладине (ЈНО) формиране 1912. у Сплиту, био је хрватски књижевник Владимир Черина (1891–1932), и сам родом из Сплита. Тезе о постојању јединственог југословенског народа и идеја о уједињењу југословенских провинција Аустроугарске са Краљевином Србијом као југословенским Пијемонтом, биле су код припадника ЈНО веома изражене. Те идеје популарисане су преко листова, а један од тих листова, *Вихор* (1914), уређивао је управо Владимир Черина. Черина је и историјски и поетски лик неколико списа Нике Бартуловића, већ самим тим што је био присутан у еволуцији омладинског покрета

од ЈНО до Организације југословенских националиста (Орјуна), основане такође у Сплиту, 1921. године, да буде браник националног и државног унитаризма и чувар територијалног интегритета.

Владимир Черина се током живота посветио књижевној и политичкој делатности: учествовао је, нпр. у припреми атентата на комисара Славка Цуваја од Ивањске (1851–1931) јуна 1912, а у вези с тим данима Иво Андрић је прокоментарисао:

Danas je Jukić počinio atentat na Cuvaja. Kako je lepo da se zatežu konci dela i buna. Kako radosno slutim dane velikih dela. I diže se i gori hajdučka krv... Neka žive oni koji umiru po trotoarima onesvešćeni od srdžbe i baruta, bolni od sramote zajedničke. Neka žive oni koji povučeni, ćutljivi u mračnim sobama, spremaju buru [...] (Andrić 1981: 242).

Једно време се Черина после тога скривао у Ријеци, а затим је побегао у Италију (в. Lazarević Di Giacomo 2017). У Италију је у суштини путовао често, и одржавао блиске везе с италијанским културним делатницима. И пред Први светски рат поново је отишао на Апенинско полуострво. Черина је одлазио и у Србију, о чему је писао у свом фељтонском тексту „Београд без маске“ (1912). Те године објавио је и збирку песама *Расцеће*, а наредне – критичку студију *Јанко Полић-Камов*. У Загребу је, поред наведеног *Вихора*, уређивао и часопис *Вал* (1911), и придружио се следбеницима противаустријске и југоунитаристичке оријентације. Разочаран остварењем југословенске идеје, године 1918. напустио је унитаристичке редове. Већ последњих година рата у њему су се јавили зачеци параноје, а 1922. смештен је у шибенску болницу, где је остао до смрти (в. Wiesner 1932; Milićević 1966).

Черина је, како рекосмо, имао везе са Италијом, у Италију је често путовао те сарађивао с италијанским интелектуалцима. Од Италијана на Черину је посебно утицао Ђовани Папини (Giovanni Papini, 1881–1945): обојица су се кретали у фирентинском културном кругу и

питање је да ли је у Фиренцу Черина отишао следећи траг Полића Камова, јер је књигу о њему написао баш у Фиренци, 1913 (а објавио је наредне године у Ријечи). У Фиренци је Камов често залазио у локал *Giubbe rosse* (*Црвени мундири*), у коме су се састајали Маринети и футуристи, и у који је долазио и Папини. Папини је у часопису *Лачерба* (*Lacerba*), који је те исте 1913. основао са Софичијем (Ardengo Soffici, 1879–1964), представио делатност Полића Камова.¹ Черина је у Италији, где се осећао усамљен и потиштен, немотивисан и приморан да лута од града до града, 1915. године саставио десетак песама – које представљају врхунац његовог поетског изражаја: у Риму су настали стихови песме „Црна ноћ“, у Ливорну „Блуминија“, „Сан детињства“, „Мука тамнице“, „Молитва блудници“, „Бијела ноћ“ и „Туга радости“, а у Милану „Свибањска туга“ и „Грозница срца“.

Слику о Черини могуће је употпунити управо захваљујући Бартуловићу, који у својим књижевним и публицистичким списима доноси значајне податке, који истовремено допуњују и слику о њиховом односу. У књизи *Од Револуционарне омладине до Орјуне*, која је изашла у Сплиту 1925. године, и где се излаже историјат југословенског омладинског покрета, Бартуловић помиње, између осталих, и Владимира Черину. Черинино име стоји уз име Бартуловића (који о себи говори у трећем лицу), Димитрија Митриновића, Августина Ујевића, Љубе Леонтића, Милоша Видаковића, Мирка Цветкова, Мирка Королије, Оскара Тартаље, Ћире Чичин Шаина и других који су представљали нова имена, српска и хрватска, у покрету напредњачке омладине прве деценије XX века (Bartulović 1925: 14).

Истиче Бартуловић да су, у суштини, већ на почетку 1910. једну од главних речи у покрету водили људи управо из Далмације и приморја, и да се посебно активно истицао Владимир Черина:

1 Черина је представио неколико одељака Камовљевог списа (који није могуће пронаћи) у *Лачерби* 15. јуна 1913, а које је вероватно он превео под псеудонимом Ђан Паоло (Gian Paolo), не поменувши ни презиме ни порекло аутора (Machiedo 1989: 100).

U Dalmaciji se agilnošću i borbenošću ističe Vladimir Čerina, a uz njega Ujević i M. Bartulica. Oni skupa sa svojim prijateljima tvore već diferenciju prema službenim starijim naprednjacima, Koščini, Zavoreu, Cvjetiši itd. Oni su temperamentniji, antiparlamentarci i odrešiti revolucionarci, i ako još uvek nisu službeno nacionalisti. Čerina g. 1911. osniva u Zagrebu „Val“, vrlo borbenu omladinsku reviju, koja znači veliki korak u nacionalističkom smislu, nasuprot „Hrv. Djaku“, koji te iste godine (1911) prestaje da izlazi. Sve je to još uvek pod naprednjačkom firmom, ali oseća se da to nije više isto, da se nešto novo formira, i da se mora povući granica (Bartulović 1925: 16).

Бартуловић описује потом како је, кад је Хрватско-српска радикално-напредна омладина одлучила да издаје своје гласило у Прагу са истим именом *Вал* као горе наведени Черинин лист, Черина одбио да ступи у редакцију (Исто: 17), а када је на Ријеци сазван састанак одасланика српско-хрватске напредно-радикалне омладине, на почетку тога збора је Черина, са Тартаљом, изнео предлог да целокупна омладина прихвати програм београдског клуба Народно уједињење као свој програм, те да се назове Уједињена националистичка омладина (Исто: 22–23). Черина и Тартаља су, наставља Бартуловић, у име другова издали „Изјашњење“ у коме су се заложили за „национални понос и борбу“ (Исто: 23) и позвали омладину на нову борбу и освајања. На истом месту Бартуловић додаје да су Черина и Тартаља после Сплита отишли у Дубровник, где су ујединили омладину, и тада је изашао нови проглас под насловом „Ујединимо се!“ После тога Организирана омладина Далмације упутила је заједнички проглас под насловом „Уједињењем к Ослобођењу“, који је, поред Ујевића, Тартаље, самог Бартуловића, Бартулице и других, потписао и Черина.

У свом историјату југословенског омладинског покрета Бартуловић наглашава да су „talijanski i francuski nacionalistički pokreti mnogo delovali na stvaranje našega“ (Bartulović 1925: 18), и на истом месту доноси следећи податак: „V. Čerina je mnogo stao pod uplivom Scipia Sighela.“

Поменути Шипио Сигеле (Scipio Sighele, 1868–1913) био је италијански социолог који је пратио струју италијанског лекара, антрополога, филозофа и криминолога Чезареа Ломброза (Cesare Lombroso, 1835–1909). Сигеле је писао о колективној и криминалној психологији. Предавао је на универзитетима у Риму, Паризу, и у Бриселу. Био је активан је у редовима националистичког покрета. Објавио је дела као што су *La folla delinquente* (Делинквентна маса, 1891), *La teoria positiva della complicità* (Позитивна теорија саучесништва, 1893), *La delinquenza settaria* (Сектарска делинквенција, 1897), *L'intelligenza della folla* (Интелигенција масе, 1903), *La crisi dell'infanzia* (Криза детињства, 1911).

Занимљиво је да је очигледно и сам Бартуловић био под извесним утицајем тог тада чувеног италијанског социолога: на списку књига прочитаних у тамници у Марибору, који је Бартуловић сам сачинио (Bartulović s. d.: *Bilježnice iz tamnice*), налази се једно Сигелеово дело, које је Бартуловић записао овако: „*Scip. Sighele: Il nazionalismo*“. Реч је о спису *Il nazionalismo e i partiti politici* (Национализам и политичке партије) које је Сигеле објавио 1911. Годину дана пре тога италијански социолог објавио је још једно дело које се бави националистичким питањем, *Pagine nazionaliste* (Националистичке странице). На насловној страни Сигелеове књиге о национализму стоји: *Le origini del Nazionalismo Italiano. / La dottrina nazionalista. Il problema filosofico. / Il problema internazionale. Il problema nazionale. / Il Dittatore / e il momento attuale della politica italiana. / Un precursore. Irredentismo e Nazionalismo* (Порекло италијанског национализма. / Националистичка доктрина. Филозофски проблем. / Интернационални проблем. Национални проблем. / Диктатор / и актуелни тренутак италијанске политике / Претеча. Иредентизам и национализам). У предговору Сигеле истиче да су га, након што је председавао првим конгресом националиста у Фиренци, у децембру 1910, оптуживали да је некако успаван; ради се о оптужбама које је он у сваком случају одбијао, па је нагласио да је просто било потребно да се примири, и да се повуче да би изашла књига о којој је реч. Италијанска десница је

полагала наде у Сигелеа, али ипак су ти десничари били и разочарани јер су сматрали да није успео да пружи програм италијанског национализма какав се очекивао, већ да је то био монархистички и реакционарни национализам (в. Castellini 1915).

У Сигелеа су, дакле, у то време, поглед уперили и Черина и Бартуловић. И не само у Сигелеа: на оном списку књига које је Бартуловић прочитао у тамници, али овај пут у Сплиту, налази се и једно дело Ћованија Папинија, односно, како бележи Бартуловић: „*Papini: Uomo finito*“ (Довршен човек, хрв. превод: Papini 1935; срп. превод: Papini 1995). Ово дело, које је изашло 1913. у Фиренци, представља аутобиографију Папинија у 50 поглавља, где се описује његово пријатељевање са новинаром, писцем и издавачем Ђузепеом Прецолинијем (Giuseppe Prezzolini, 1882–1982). Као представници интелектуалне, књижевне деснице, Папини и Прецолини, који су 1914. заједнички објавили књигу, у Милану, под насловом *Vecchio e nuovo Nazionalismo* (Стари и нови национализам), били су у додиру са Сигелеом, али кад су напустили горки екстремизам својих претходних чланака и настојали да буду конструктивнији у часопису *La Voce* (*La voce*), који је уређивао Прецолини, Сигеле је гледао да се држи подаље од таквог културног национализма. На књижевну десницу Сигеле је гледао некако са стране јер је сматрао да су у политици потребни само људи од акције (Sighele 1899).

Не зна се за Бартуловића, али Черина је свакако био у додиру са Папинијем и Прецолинијем. Папинију је посветио једну своју песму, „Чемер и даљине“, која је штампана у *Вијенцу* 1928. О Папинију је често писао и Анти Трумбићу – да је као новинар, песник, и филозоф оригиналан лик у Италији, и једна од најзначајнијих појава у оно време, односно у време „треће Италије“. Черина је настојао да посредује између Папинија и Трумбића, и Папинију је за лист *Лачерба* био обећао неке статистичке податке о становништву источне стране Јадрана, као и о делатности југословенске националистичке омладине, те коментар о националном и политичком значају атентата.

Черина је сматрао да је Папини затим могао да буде веза између Трумбића и Прецолинија, а Трумбићу је 8. 4. 1915. писао да треба да издаје једна Папинијева брошура под насловом „Далмација је словенска“ (*“Dalmazia è slava”*) која би, по Папинијевом мишљењу, могла да изазове велику буку у Италији (Passek 1973: 77). Черина је отишао у Фиренцу и Папинију проследио податке до којих је дошао и Иван Мештровић и, по свему судећи, како је приметио, Папини је био добро обавештен. Черина је Трумбићу писао и о Прецолинијевој *Далмацији* (1915), односно о есеју *La Dalmazia* (в. Prezzolini 2010) који је на француски превео Љубо Радић (Prezzolini 1917), док је Черина намеравао да преведе *La Serbia di Fraccaroli* (Фракаролијева Србија), новинара и писца Арналда Фракаролија (Arnaldo Fraccaroli, 1882–1956) који је те године у Милану објавио књигу коју помиње Черина, *La Serbia nella sua terza guerra. Lettere dal campo serbo* (Србија у свом трећем рату. Писма из српског логора), а наредне године *Dalla Serbia invasa alle trincee di Salonico* (Из опкољене Србије до ровова Солуна).

Бартуловић је помињао још нека дела која су изашла у Италији – тако је истакао (Bartulović 1925: 37) да је и *Вихор* имао Библиотеку Југословенске националистичке омладине (коју су уређивали Черина, Милош Н. Ђурић и Владислав Фабјанчич), у којој је изашло дело *Љубав и загађа жене* (1914), превод Мацинијевог списа *L'amore e la missione della donna* из исте године, али и *Виговданска еџика* Милоша Н. Ђурића (1914). У вези са видовданском етиком Бартуловић је истакао да је највећи уметник национализма, „који је највише delovao на omladinu“ (Bartulović 1925: 37), био вајар Иван Мештровић са својим Косовским храмом. У Италији је Мештровић у периоду 1911–1915. до 1918. и касније, 1942. и 1946, остварио око стотину скулптура, и неке од тих скулптура доспеле су у престижне италијанске институције, као што је на пример *Срђа Злојолеђа*, коју је поклатио Галерији модерних уметности у Риму. Овај рад био је део „косовског циклуса“, осмишљеног за римску изложбу 1911. године, а састојао се од 62 скулптуре за храм Св.

Видовдана (у ствари, храм југословенства), у знак сећања на Косовску битку. Мештровић је био на мети критика због тог свог пројекта, и Черина, који се с њим срео 1912. у Риму, стао је у његову одбрану.

Черина се са Мештровићем, али и са другим југословенским културним радницима састајао у Риму, у који је одлазио често, и, како наводи Бартуловић,

[O]vde kasnije osniva izveštajni presbиро i vodi informativnu propagandu, saradjujući u tal. i emigr. našoj štampi, i ličnu, za jugosl. stvar, naročito s obzirom na jadransko pitanje, te pokušava čak i da osnuje u tom pravcu i jednu našu biblioteku na tal. jeziku (Bartulović 1925: 60–61).

У Риму је тада основан и Југословенски одбор, и Одбору је Леонтић, у децембру 1914, поднео предлог да се организује Јадранска легија и да се започне организовање емиграната у Северној и Јужној Америци (Исто: 62). „Као први добровољци“, истиче Бартуловић, „javili su se odmah u Rimu: omladinci Leontiћ, Fabjan Kaliterna (prebегao iz Splita), Josip Pavloviћ, VI. Čerina, prof. A. Lekčević (koji je kasnije pošao u Srbiju, i tamo umro), Milan Alačević, Nikola Dragišić, Petar Meštrović, Vinko Tomašić, Stanger i ing. Gustinčić“ (Исто: 63).

Овакву интензивну делатност у главном граду Италије омогућавала је културна и политичка социјабилност горе наведених Папинија и Прецолинија, затим југословенских културних радника као што су Мештровић и Черина, те руских интелектуалаца. Сви су они, као и други сарадници часописа *Ла воче*: Арденго Софичи, Ђовани Амендола (Giovanni Amendola, 1882–1926), Винченцо Кардарели (Vincenzo Cardarelli, 1887–1959), Емилио Чеки (Emilio Cecchi, 1884–1966), Корато Говони (Corrado Govoni, 1884–1965), Артуро Онофри (Arturo Onofri, 1885–1928), Клементе Ребора (Clemente Rebora, 1885–1957), Ђузепе Унгарети (Giuseppe Ungaretti, 1888–1970), Шипио Златапер (Scipio Slataper, 1888–1915), Ђани Ступарић (Giani Stuparich, 1891–1961), у ствари „похађали“

културни кружок руске интелектуалке Олге Ресневич Сињорели (Signorelli, 1883–1973). Након удаје за Анђела Сињорелија (Angelo Signorelli, 1876–1952), такође лекара, Олга Ресневич Сињорели преселила се у престоницу и ту ступила у контакт са неким истакнутим личностима руске заједнице. Између два рата њихов дом био је једно од најактивнијих средишта уметничког и интелектуалног живота у Риму (в. Garetto, Rizzi 2010), а у међувремену је Олга Сињорели могла да прати, додуше издалека, развој руске књижевности, а гајила је велико интересовање за италијанску књижевност а занимала се и за јужнословенску књижевну сцену.²

Черина, за кога Бартуловић каже да је био „веома темпераментан и својевољан“ (Bartulović 1925: 28), заинтригирао је Бартуловића па је од историјског лика у историјату југословенског омладинског покрета постао поетски лик и у Бартуловићевом роману *На ѓрелому* из 1929. (друго издање: Бартуловић 2021), односно у другој верзији тога романа под насловом *Глас из јорућеї ірма* (2003). *На ѓрелому* је роман који карактерише аутобиографизам, бројни фикционални делови и исто тако бројне историјске чињенице (в. Вошковић 2006). Објављен је с предговором Владимира Ћоровића, у издању Српске књижевне задруге, и те исте године добио је награду Министарства просвете Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Главни лик романа је Иво Тадић, у коме се препознају бројне биографске подударности са аутором – тематизоване су предратне, ратне и послератне године у његовом родном Старом Граду, односно Стариграду (в. Богдановић 1930).

Бартуловић се овој својој књизи вратио током Другог светског рата: унео је измене у постојећа поглавља, те додао нова; тај је рукопис, под насловом *Глас из јорућеї ірма*,

2 Мештровић је кућу Сињорелијевих посећивао од 1911. до 1915, у исто време кад и Черина. Олга Сињорели је, заједно са супругом, са великим интересовањем пратила догађаје из Првог светског рата; тако је 28. новембра 1915. саопштила Мештровићу и његовој супрузи Ружи да намерава да у Риму организује „дан за Србију“, и замолила Мештровића да јој дозволи да неке од његових дела репродукује на разгледницама.

објављен у Загребу тек 2003. године. Садржајно је роман остао исти – говори о повратку и боравку Иве Тадића у Старом Граду – али је обогачен значајним подацима о деловању југословенски оријентисане омладине у Далмацији уочи Великог рата. Бројни су стога сусрети главног јунака са представницима политичког и књижевног живота, који су историјске и књижевне личности, као Владимир Черина, Гаврило Принцип, Тин Ујевић, Јован Скерлић и др. Роман на тај начин добија на документарној вредности и свакако богато употпуњује слику о наведеним личностима, пре свега о Владимиру Черини и о њиховом односу.

Бартуловић први пут помиње Черину овако:

Tadić je tom prilikom došao u bliži dodir sa još dvojicom kolega, koji su važili kao vodeći među omladinom, sa Augustinom Ujevićem i sa Vladimirom Čerinom. Ujević se nalazio u istom razredu sa Ivom, dok je Čerina morao baš te godine da napusti šesti razred zbog toga što je bez razloga izostao dva mjeseca iz škole i pošao na put po Hrvatskoj i zbog toga što se porječkao sa učiteljem vjere.

Sasvim je razumljivo da su se i Ujević i Čerina stavili na čelo pokreta za štrajk, pa su čitav broj „Borbe“ posvetili događajima u Zagrebu i napadajima na Raucha. Pokazalo se međutim da ni katiheta Alfirević nije bez svojih pouzdanika među đacima, pa je Matulina predlagao da se „o tim izmečarima uopće ne vodi računa“. Matulina je pod time mislio na sve one omladince koji su bili klerikalno orijentisani, ali se iz Zagreba polagalo na jednodušnost kod istupa, pa je Tadića zapalo da stupi u dodir sa kolegom Belotti, jedinim predstavnikom te struje u svome razredu (Bartulović 2003: 39–40).

У роману се даје и један подужи опис Черине, како његовог карактера тако и његове културне делатности, што представља практично једну мини биографију Владимира Черине, и то из прве руке:

Možda još strastveniji senzualac krio se u Čerini. Samo što su povoljne imovinske prilike uticale na njega tako, da je – pošto je ostao bez roditelja – tu svoju strastvenost i živčanu složenost stao da rasipa jednako kao i novac, opijajući se u isti mah izuzetnošću svoje pojave u malovaroškoj sredini i revoltom koji se protiv tog abderitstva budio u njegovoj nutrini. Dok je Ujević, od djetinjstva bio prisiljen da čak i knjige pozajmljuje od koga stigne, Čerina je već kao petnaestogodišnji gimnazijalac stao da putuje po Italiji i po Španiji i da nabavlja sve što se javljalo u knjižarskim izlozima. Pa ipak, čitava ta strastvenost ni za čim nije čeznula koliko za tragičnom atmosferom, ne samo u književnosti, već i u životu. Dok su se Ujevićeve oči smijuckale kao pogled dječaka što vreba na leptira, a zarumenjeli obrazi mu se razvlačili, uvijek spremni da se našale, Čerina je gajio naročit kult neispavane i ispijene maske, i običavao pun mržnje da se okomi na drugove koji su se nečemu veselili. Ujevićevi soneti su pjevali o „kokotu, ptici svijetloj“ i o „proljetnom cvijetu, kukurijeku“, dok su se u Čerininom „Raspeću“ dotrajali brodovi vraćali u mrtve luke, da tamo zauvijek utonu.

Stalno nesretno zaljubljen, Čerina je nalazio naročito tog zadovoljstva u tome da podvlači svoju nesreću, ili da u svakom drugom čovjeku nazrijeva doušnika koji mu sprema zamku. Docnije je ta fiksna ideja prešla i na Ujevića, ali više zato da podvuče koliko je opasna oštrica njegove dijalektike, negoli zbog same želje za progonstvom. I mada nije nikad ni pokušavao da se približi ženama, blagoglagoljivi Tin je sve drugove znao da zabavi erotskim „doživljajima“, najsugestivnije izmišljenim i iskićenim.

Nisu se klonili pića ni jedan ni drugi, ali se pred Čerinom uvijek nalazila šoljica crne kave, dok je naprotiv Ujević volio da povuče iz pune krigle, pa da se zatim nepresušnom duhovitošću gađa na sve oko sebe. U takvim trenucima je Čerina postajao još mračniji i još više nezadovoljan.

Bijahu naravno boemi. Ali ne zato što im je to ležalo u krvi, već i zato što je boemstvo u tim vremenima predstavljalo jedini revolt, a u isti mah i elitu, spram birokracije koja je bila na vlasti i filisterije koja je predstavljala društvo. Sportom su se u to vrijeme zanimali

samo rijetki pojedinci, pa nije nikakvo čudo što je omladina, – osim kupanja, pisanja stihova i ljubavnih zanosa, – jedinu razonodu tražila u večernjim sjedeljama, po jeftinim krčmicama i zavučenim kavanicama. A pogotovo kad je sve što je Matoš pisao, krilo u sebi apoteozu boemstva. Zato se, zajedno sa Majkom Jugovića i sa Šantićevim budnicama, gutalo „Cvijeće zla“ i „Crni mačak“, dok je u Čerininoj knjizi o Poliću Kamovu omladina dobila priručnik za najtipičnija boemska lutanja po egzotičnim zemljama i nastranim mislima. Čak i onda kada su Ujević i Čerina iz puna srca stali da šire kult srpstva, kao oslobodilačkog Pijemonta, manje su to radili preko Kosovskog ciklusa, Bune na Dahije ili Rakićevih dvanaesteraca, negoli preko izrazitih dekadencija, kao što su Dis i Sima Pandurović (Bartulović 2003: 58–59).

Занимљиво је да је Бартуловић, који је очигледно добро познавао Черину, забележио да је Черина патила због својих фаталних љубави:

– Pa ipak se varaš, – unio mu se Čerina u lice i stao da viče tako, da se Tadić pobojavao da ne naiđe neko od mornara. – Ja nisam doduše bio još, ni u toj kancelariji ni u toj tamnici, ali zato u njoj, iz dana u noć sjedi žena, koja se, kao i sve druge boji moje ljubavi, ali koja – gonjena mojim čežnjama – bdi sada, zajedno sa mnom, ne u kancelariji, kao što si ti filistarski zaključio, već u svom krevetu... Razumiješ li bar sada svu tragičnu simboliku ove čudesne koincidencije, da sam se baš ja, i niko drugi, morao zaljubiti u tamničarevu kćer?!... I da ja baš ja, a ne drugi, moram ovako čeznutivo da buljim u prozore na apsani?!... Zar ti ne kazuje već to – ako ništa drugo – što me vreba na svakom koraku?... I koliko je potrebno bilo, ako ne želim da padnem u klopku, bar dok se ne zametne borba, da imam u pripremi putni list za Italiju?!... Zar ti to nije jasno?!... A poslije, – šta me briga!... Kad se zapali fitilj, dograbiću se prvog voza i krenuti za Split. Da se bar u apsani nađem pod jednim krovom sa njome!...

Za Tadića je to bila savršena novost. Drugovi su se obično podsmijavali kad bi im Čerina povjeralo svoje fatalne ljubavi, pa su smatrali da se radi o prevejanim strankinjama,

sa kojima se susretao u vozovima ili u hotelima. Ali da i među običnim smrtnicima, koje mogu svakog dana da se sretnu na ulici, može da postoji nešto tako misteriozno, da privuče Čerininu pažnju, Ivo nije mogao ni da zamisli. To utoliko manje što je tu djevojku znao iz viđenja, pa nikako nije uspijevaao da je predoči drugačije, nego kao, još sasvim zelenu šiparicu, sa zbunjenim očima i sa korakom dobro vaspitane licejke... Kako međutim da se takva grmuša ne uplaši trzavog Čerininog koraka, njegove crne mašne i crnog kaputa? I kako da ne pretrne od pogleda, kojim je više probada, nego što je miluje? (Исто: 72–73).

Черина је патио због љубави и у Италији, где је такође постао поетски лик, у Папинијевом роману *Го* из 1931. године. То је Папинијев дневник с примесом научнофантастичких елемената, који за главног јунака има један чудни, недокучиви лик који је мешавина разних етнија и који је, како га је аутор дефинисао, важан за студију човека нашег столећа јер се у њему крију тајне, душевне и духовне болести од којих је патило ондашње друштво. На почетку овог дела Папини приповеда како је срео Гога у лудници, у коју је одлазио често да би правио друштво „младом далматинском песнику“, тј. Черини, који је очајно био заљубљен у једну глумицу, што га је бацило у параноју. Реч је о Франчески Бертини (Francesca Bertini), што је псеудоним филмске глумице Елене Сарачини Витијело (Elena Saracini Vitiello, 1892–1985), којој је Черина посветио песму „Пустиња“ – објављена у *Српском књижевном гласнику* тек 1928. године. Франческа Бертини живела је у Фиренци, и Папини је настојао да глумицу упозна са Черином, као што је настојао да Черину, који је тада био у болници у Фиренци, пребаци у Рим (в. Garetto, Rizzi 2010: 264).

Додир и однос Нике Бартуловића и Владимира Черине заслужују даља истраживања, на неком другом месту и из неког другог угла: какав је, на пример, њихов однос према италијанским књижевним струјама с почетка XX века, па о њиховим укрштањима са представницима италијанског књижевног живота. Затим, ако је Черина био импресиониран Папинијем, није искључено, на пример, да је и на Бартуловића утицала италијанска

књижевност, рецимо на спис који је остао у рукопису, *На мр̄ивих дан*,³ који свакако садржи елементе крепусколаризма, струје италијанске књижевности и у време кад су ти „сутонски песници“, као наведени Корадо Говони (који је био чест гост дома Сињорелијевих у Риму) те Гвидо Гоцано (Guido Gozzano, 1883–1916), Серђо Корацини (Sergio Corazzini, 1886–1907) или пак Алдо Палацески (Aldo Palazzeschi, 1885–1974), својим поетским загаситим бојама и разговорним дискурсом, бележили својеврсни сутон поезије.

На примеру списа Нике Бартуловића, *Ог Револуционарне омлагине до Орјуне и На ѓрелому*, односно *Глас из ѓоруће ѓрма*, укрштају се књижевност и историја, и то захтева даље и детаљније анализе: документаризам допуњује Бартуловићево перо, али исто тако и Бартуловићево искуство, ма колико било обојено фикционалним елементима, доприноси употпуњавању слике једног важног историјског периода, и једног још увек недовољно познатог протагонисте тога периода – Владимира Черине.

ЛИТЕРАТУРА

Богдановић 1930: Милан Богдановић. „Нико Бартуловић: *На ѓрелому*“. *Ср̄ски књижевни ѓласник*, XXIX/7, 537–539.

Бартуловић 1929: Нико Бартуловић. *На ѓрелому*. Роман. Београд: Српска књижевна задруга.

Бартуловић 2021: Нико Бартуловић. *На ѓрелому*. Београд: Порталибрис.

Ђурић 1914: Милош Н. Ђурић. *Видовданска еѓика*. Загреб: Издање српског академског друштва „Његош“ у Загребу.

Жутић 2011: Никола Жутић. *Исѓоријско у књижевносѓи Нике Барѓуловића. Ауѓобиоѓрафско идеолошко-ѓолиѓичко у романима, драмама и ѓриѓовјеѓкама 1918–1941*, књ. III. Београд: Српска радикална странка.

3 Захваљујемо се проф. др Сањи Роић која нам је најпре указала а онда и послала Бартуловићев аутограф који се налази у Националној и свеучилишној књијници (сигн. R 7080).

- Andrić 1981: Ivo Andrić. *Sveske. Sabrana djela*, knj. XVII. Prir. Vera Stojić i dr. Sarajevo: Svjetlost.
- Bartulović s. d.: Niko Bartulović. *Bilježnice iz tamnice*. Obiteljski arhiv Bartulović / Škudar u Zagrebu, s. d.
- Bartulović 1925: Niko Bartulović. *Od Revolucionarne omladine do Orjune. Istorijat jugoslovenskog omladinskog pokreta*. Split: Izdanja Direktoriuma Orjune.
- Bartulović 2003: Niko Bartulović. *Glas iz gorućeg grma*. Zagreb: Srpsko kulturno društvo Prosvjeta.
- Bošković 2006: Ivan Bošković. „Ideologija i autobiografija u romanima Nike Bartulovića“. *Fluminensia*, 18/2, 117–132.
- Castellini 1915: Gualtiero Castellini. *Fasi e dottrine del nazionalismo italiano*. Milano: Quinteri.
- Garetto, Rizzi 2010: Elda Garetto, Daniela Rizzi, a cura di. *Archivio russo-italiano VI. Olga Signorelli e il suo tempo I–II*. Avellino: Europa Orientalis.
- Lazarević Di Giacomo 2017: Persida Lazarević Di Giacomo. „La fuga in Italia di Vladimir Čerina all'alba della Grande Guerra“. *Bollettino del C.I.R.V.I.*, 75, gennaio–giugno, XXXVIII/I. Stranieri in grigioverde 1, 93–124.
- Mazzini 1914: Giuseppe Mazzini. *L'amore e la missione della donna. Pensieri*. Genova: Libreria editrice Moderna.
- Mazzini 1914: Giuseppe Mazzini. *Ljubav i zadaća žene*. Prev. Zdenko Nikolić. Zagreb: Vihor.
- Milićević 1966: Nikola Milićević. „Vladimir Čerina“. *Rad JAZU*, 341, 7–162.
- Papini 1914: Giovanni Papini. „Prezzolini Giuseppe“. *Vecchio e nuovo Nazionalismo*. Milano: Lombardo.
- Papini 1935: Đovani Papini. *Dokončali čovjek (Un uomo finito)*. Zagreb: Slovo.
- Papini 1995: Đovani Papini. *Dovršeni čovek*. Prev. Ivana Damjanović. Beograd: Vreme knjige.
- Passek 1973: Zvonimir Passek. „Pisma Vladimira Čerine dru Anti Trumbiću iz 1915. i 1916. godine“. *Poseban otisak Radova Arhiva JAZU*, II.
- Prezzolini 1917: Giuseppe Prezzolini. *La Dalmatie* [tr. Ljubo Radić]. Genève: Imprimerie commerciale.
- Prezzolini 2010: Giuseppe Prezzolini. *La Dalmazia*. Saggio introduttivo a cura di Giovanni Brancaccio. [Milano]: Biblion edizioni.
- Sighele 1899: Scipio Sighele. *La politica dei letterati. Mentre il secolo muore*. Milano – Palermo: Sandron.
- Sighele 1911: Scipio Sighele. *Il nazionalismo e i partiti politici*. Milano: Fratelli Treves, Editori.
- Wiesner 1932: Ljubo Wiesner. „Vladimir Čerina“. *Narodne novine*, 3. ožujak, 3–4.

Persida Lazarević Di Giacomo

Niko Bartulović and Vladimir Čerina

Summary

This paper examines the relationship between Niko Bartulović (1890–1945) and Vladimir Čerina (1891–1932), who is one of the historical and literary protagonists of Bartulović's works. An overview of Čerina, the relationship between Bartulović and Čerina, as well as their contacts with Italian cultural figures (primarily Giovanni Papini and Giuseppe Prezzolini) are treated exhaustively in Bartulović's book *Od Revolucionarne omladine do Orjune* (1925) and in his novel *Na prelomu* (1929), as well as in the posthumously published another version of that novel, *Glas iz gorućeg grma* (2003).

Keywords: Niko Bartulović, Vladimir Čerina, Giovanni Papini, Giuseppe Prezzolini, Scipio Sighele, Italian cultural circles